

# Grandeur van het Noorden

## Boek over Middeleeuwse kerken – Van Harlingen tot Wilhelmshaven



**WINSCHOTEN - Ard Schouwman zwaaide vrijdag in het Dagblad van het Noorden de loftrumpet over het Noord-Groninger dorp Uithuizermeeden, het vroegere hart de Torenbuurt en over de hervormde Mariakerk.**

Deze kerk domineert, aldus Schouwman, nog altijd het land en de wijde omtrek. De toren bij de kerk stond aanvankelijk los maar werd door de Sint Maartensvloed van november 1686 zwaar getroffen en moest onherstelbaar beschadigd als verloren worden beschouwd. Door een geschenk van een godvruchtig heer werd in 1717 echter begonnen met de bouw van een

nieuwe toren die aan de bestaande kerk werd vastgebouwd. Die schenker was Onno Tamminga van Alberda, heer van de verderop gelegen Rensumaborg. Gezien de importantie van het nog altijd in Uithuizermeeden staande godshuis, is het niet zo verwonderlijk dat deze parel ook in het recent verschenen boek van de Friese architectuurhistoricus

Peter Karstkarel is terechtgekomen.

### Adequate titel

Het maar liefst 974 bladzijden tellende boek ligt momenteel onder de simpele maar adequate titel 'Alle Middeleeuwse kerken – Van Harlingen tot Willemshaven' bij de boekhandel. De publicatie is ingedeeld in de hoofdstukken Friesland, Groningen, Drenthe en Ostfriesland, zoals Karstkarel het gebied in Duitsland hardnekkig blijft noemen. Binnen de genoemde hoofdstukken zijn de kerken inclusief geografische kaart alfabetisch opgenomen. Een verklarende woordenlijst en een lijst met de voornaamste literatuur completeren het geheel. En dan is er niet te vergeten de inleiding, bij Karstkarel uitnodiging genoemd, waarin de aanpak, het historisch tapijt, de materialen, de klokkentorens en nog belangrijker de keuzes in het boek uit de dozen worden gedaan. Zo wijst Karstkarel, die samen met eega Klaske de research voor het boek deed, erop dat het hem er met name om te doen was om de meer dan vierhonderd Middeleeuwse kerken die het de drie noordelijke provincies en het Duitse gebied rijk zijn. Vervolgens

geeft hij ook aan dat er objectieve en gevoelsmatige grenzen zijn getrokken. Te jonge hoewel mooie kerken, zoals de centraalbouwkerk van Sint-Annaparochie in Friesland, staan er niet in. Daarentegen wel de relatief jonge kleine dorpskerken in Rheinland die boeiend als geheel werden opgenomen.

### Misleidend

De titel impliceert dat alleen de kerken in de kuststreek aandacht krijgen maar dat is enigszins misleidend, want ook de godshuizen in de gehele provincie Drenthe zijn in het boek terug te vinden. Daar heeft de auteur de volgende mouw aangepast: de kop van Drenthe hoorde vroeger tot de kuststreek en de kerken in Zuidwest Drenthe 'lagen voor de indijking van het IJsselmeer aan de Zuiderzee, een inham van de Noordzee'. In het hoofdstuk Groningen kan de romangotische kerk aan het Marktplaatsje te Winschoten uiteraard niet ontbreken. Er zijn zelfs vier bladzijden ingeruimd tegenover de gebruikelijk twee voor veel andere kerken in het boek. Verwachten spectaculaire onthullingen of tekstuele diepgraverij over de in het kloekke boek opgenomen kerken. Per plaats en kerk worden vooral de

meest bekend veronderstelde gegevens gepresenteerd. Zo kun je bijvoorbeeld in het artikel in het Dagblad over de kerk in Uithuizermeeden meer historische gegevens te weten komen over het bouwwerk dan in het boek. En voor de Marktplaatskerk in Winschoten geldt, dat er bijkans aan de belangrijke verbouwing die exact honderd jaar geleden plaatsvond en ingrijpende en gezichtsbepalende gevolgen had voor het gehele interieur van de kerk, slechts in één zin wordt gememoireerd.

### Wapenfeiten

Dat neemt niet weg dat vrijwel alle wapenfeiten in de lange historie van de 13e eeuwse kerk wel op een of andere wijze de revue passerend. De kracht en het speciale van de publicatie ligt dan ook niet in historische diepgraverij. Het is Peter Karstkarel er vooral om te doen geweest de ruim vierhonderd middeleeuwse kerken in de noordelijke provincies en Ostfriesland bijeen te krijgen in een uniek standaardwerk en tijdsdocument en daarin is hij aardig geslaagd. Opmerkelijk genoeg heeft de auteur niet onverdienstelijk ook de fotografie in het boek voor zijn rekening genomen. Duidelijk is

dat de auteur 'een heidens karwei' moet hebben gehad om alle vermelde historische gegevens boven water te krijgen. Daarbij is het wel aardig dat hij in zijn uitnodiging refereert aan de verschillen tussen de Noordelijke Nederlanden en de oosterburen die tot vandaag de dag stand hebben gehouden. In Ostfriesland waren, aldus Karstkarel, in het zomerseizoen de kerken vrijwel allemaal geopend, in Nederland veelal gesloten. De auteur schuift dit weliswaar op allerlei veiligheidseisen van Nederlandse zijde, maar constateert vervolgens ook dat erop de meeste kerken in Noord-Nederland wel een bordje te vinden was waarop stond waar men de sleutel kon gaan halen. Meer 'Noorden in Woord en Beeld' had ook Peter Karstkarel van tevoren niet kunnen bedenken.

**Peter Karstkarel, Alle Middeleeuwse kerken – Van Harlingen tot Willemshaven. Uitgeverij Noordboek te Leeuwarden (2007) ISBN 9789033005589, 974 pagina's, circa 1300 kleurenfoto's. Prijs 39,95 euro. Verkrijgbaar in de boekhandel of rechtstreeks via Uitgeverij Noordboek, Antwoonnummer 123, 8900 VC Leeuwarden.** *Stabl. 20.11.07*